

*Ковалевська Наталія Володимирівна,
Фазан Тетяна Павлівна,
м. Полтава*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Соціальні трансформації в Україні, в результаті введення військового стану, спричинили збіднення переважної частини сімей, збільшення робочої і побутової зайнятості дорослих. Великою проблемою нашого суспільства є безробіття, що об'єктивно обмежує матеріальні можливості сім'ї. Наслідком цього є зниження рівня життя, емоційна напруженість, зростання конфліктності у взаєминах між дорослими та дітьми, тривожна атмосфера в домі, низька духовно та суспільна культура, жорстокість стосовно дітей. Катастрофічно знижуються емоційні зв'язки між поколіннями, зникають спільні форми діяльності, необхідні для повноцінного духовно-морального розвитку дитини. В умовах, коли сім'я перестає ефективно виконувати свої інституційні функції в сім'ї, актуальним є питання її впливу на виховання дітей та формування в них духовно-моральних якостей та цінностей.

У сучасній системі дошкільної освіти питанню духовно-морального виховання приділяється серйозна увага. Це підтверджується низкою чинних вітчизняних законодавчих документів (Закони України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту», «Державна національна програма Освіта (Україна XXI століття)», Стратегія розвитку освіти на 2012–2020 рр., «Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану», тощо). У Базовому компоненті дошкільної освіти відображено тенденції до модернізації змісту освіти у напрямку переосмислення моральних орієнтирів, визначення нових виховних цінностей.

Проблемі духовно-морального виховання дітей присвячені праці видатних вітчизняних учених (Г. Сковороди, К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, В. Ліщука, Н. Лубенець, С. Русової,

А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожець, Г. Леушеної, Т. Садової, А. Усової, Г. Волкова, Г. Виноградова, І. Беха, Н. Химича, О. Кисельової, А. Бойко. та ін); формуванню духовно-моральних цінностей особистості (І. Беха, Г. Ващенко, Т. Дем'янюк, В. Шадрикова та ін.).

А. Богуш зауважує, що останнім часом з'явилася низка наукових статей, у яких неоднозначно називаються найвагоміші прорахунки сучасної педагогіки. Один із них – свідоме нехтування загальнолюдськими цінностями, які викристалізувалися в народній педагогіці протягом віків, на основі яких формувалися моральні принципи цілих поколінь українського народу. Тому, як наслідок – у сучасному вихованні спостерігається тенденція до байдужості, бездуховності, неповаги, що йде всупереч українським народним педагогічним традиціям [2].

Значущість дошкільного віку в сенсі залучення до загальнолюдських цінностей простежується у роботах О. Доманюк. Автор вказує, що «в дошкільному віці виникають умови, сприятливі для засвоєння дітьми норм і принципів моралі. Разом з тим, якщо період, коли дитина дуже чутлива до моральної сфери, не був правильно використаний, надолужити згаяне буде згодом надзвичайно складно» [3, с.29]. Нині матеріальні цінності домінують над духовними, тому у дітей спотворені уявлення про доброту, милосердя, великодушність, справедливість, громадянськість і патріотизм. Високий рівень дитячої злочинності викликаний загальним зростанням агресивності і жорстокості в суспільстві. Більшість сучасних дітей мають емоційну, вольову та духовну незрілість [5, с.70].

Духовно-моральне виховання – це безупинний, складний, багатогранний процес, який починається з народження людини і продовжується все життя, основою якого є прищеплення гуманістичних якостей, системи світоглядних координат, вищих цілей і культури поведінки.

Сьогодні, у військовий час, неодмінними рисами дорослого є: довіра й відкритість у спілкуванні з дітьми; вміння створити позитивну емоційну атмосферу та щиро радіти пізнавальним успіхам; надавати допомогу

вихованцям в усвідомленні власних інтелектуальних можливостей у різних видах діяльності; переконувати дітей у перспективах високих творчих досягнень, сприйнятті й усвідомленні соціальних цінностей тощо.

Головна мета духовно-морального виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури духовно-моральних відносин, формування у молоді незалежно від національної належності особистих рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Духовно-моральне виховання дитини включає в себе формування і розвиток таких компонентів, як:

- загальнолюдські цінності – набуті попереднім поколінням морально-духовні надбання, що є основою поведінки і життєдіяльності окремої людини та суспільства загалом;

- національні цінності – це історично зумовлені і створені народом погляди, ідеали, традиції, звичаї, обряди, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях, але відрізняються національними проявами і є основою соціальної діяльності людей певної етнічної групи;

- громадянські цінності – це цінності, які проявляються у почутті власної гідності, внутрішньої свободи, дисциплінованості, повазі до інших, у гармонійному поєднанні патріотичних, національних та міжнаціональних почуттів.

- сімейні цінності – це цінності, які є основними в стосунках у сім'ї, що проявляються у шанобливому ставленні до членів родини, до старших, згадках про предків, піклуванні про сім'ю [1].

З метою цілісного виховання дитини дошкільного віку потрібно формувати і розвивати кожний компонент окремо і в поєднанні, оскільки вони доповнюють один одного.

Головними завданнями формування духовно-моральних цінностей є:

1. Виховувати у дітей почуття любові і прихильності до сім'ї, роду, Батьківщини, віри в перемогу;
2. Сприяти формуванню духовно-моральних якостей у процесі встановлення позитивних міжособистісних відносин, таких як: чуйність, товариськість, дружелюбність;
3. Розширювати уявлення про культуру, православні свята та народні традиції свого народу;
4. Систематично підвищувати професійну компетентність педагогів з духовно-морального виховання дошкільнят;
5. Залучати батьків в освітню діяльність по духовно-моральному вихованню дітей [4].

Формування духовно-моральних цінностей може відбуватися тільки в поєднанні з їх *системністю* (комплексне застосування в часі, просторі, систематичності, постійності впливу різних умов та обставин), *обов'язковістю* (безумовне й повне втілення їх у виховну практику), *рівнозначністю* (відсутність головних і другорядних принципів, застосування кожного з них відповідно до вимог часу, умов та обставин), *синергетичністю* (урахування ознак нелінійності й нерівноважності виховного процесу; емерджентної сполуки, несподіваного поєднання різних, часом і несприятливих чинників; спонтанності й самореалізації активної і пасивної діяльності особистості) [3].

У вирішенні цієї проблематики доречно застосовувати такі методи: словесні, наочні, практичні (читання морально-етичних творів; розповіді про історії релігійних свят; бесіди; розв'язування кросвордів; дидактичні ігри та завдання; загадки; виготовлення листівок, писанок; спів і слухання духовної музики; інсценізація фрагментів творів тощо. Щоб задовольнити цікавість дітей до занять, їх необхідно унаочнювати, використовувати візуальні й аудіовізуальні методи – ілюстрації, картини, репродукції, ікони, таблиці, фото, слайди, відео, мультимедіа, малюнки дітей. Зображення повинні бути кольоровими, виражати основну думку, тему унаочнення, бути змістовними,

відповідати особливостям психологічного розвитку дитини. Демонструвати їх потрібно вчасно, не відволікаючи уваги дітей. Доступність пропонованого матеріалу має поєднуватися з науковістю [4].

Організація виховного процесу умовах військового стану потребує індивідуального змісту та підходів до кожної дитини. Основним цільовим напрямом має стати забезпечення духовного благополуччя та формування духовно-моральних цінностей.

Таким чином, дослідження проблеми формування духовно-моральних цінностей у дошкільників, в умовах військового стану, наразі є актуальним. На основі духовно-моральних цінностей формується внутрішній світ кожної дитини, її світогляд, дисциплінованість, справедливість, совісність, доброта, повага, що роблять кожну особистість гідною одиницею суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ-Чернівці: Букрек, 2018. 320 с.
2. Богуш А. Педагогіка добра у спадщині В.О. Сухомлинського. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.46. С. 21–25.
3. Доманюк О. М. Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник / О. М. Доманюк. Кременець, 2018. 144 с.
4. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку: програма з духовно-морального виховання дошкільників: навчально-методичний посібник / За ред. В.М. Жуковського. 2-ге вид., доп. і перероб. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. 184 с.
5. Ковальова О., Гавриш О., Рябко А. Особливості сімейного виховання дітей на сучасних українських традиціях. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 1 (76). С. 66-73.

*Костриця Ольга Яковлівна,
м. Житомир*

ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Сьогодні у всіх верствах населення постає проблема психологічної підготовленості до не простих кризових ситуацій, з якими доводиться стикатися кожному громадянину у житті. Недарма психологи стверджують, що в нашому суспільстві панують психологічна депресія, неврівноваженість,